

Vzhůru ke hvězdám. Nebo možná raději ne

Západ vstoupil do středního věku. Není to revoluční ani vzrušující, může to být ale celkem bezpečné a nadlouho.

JIŘÍ SOBOTA / FOTO MILAN JAROŠ

*Hlavně aby zítra nebylo
hůře než dnes.*

K

mihotavým galaxiím určitě nepoletíme, a i když už možná ani nechceme, je to docela rána. Před pár desetiletími se o takových cestách ještě točily sci-fi filmy a psaly sci-fi romány, které zasnění kluci a holky mohli brát jako příslib báječných dobrodružství, jež na ně čekají v jejich vlastních životech. Lidé přistáli na Měsíci, příště poletí na Mars, ale to je všechno teprve začátek. Následovat bude Jupiter a pak hluboký kosmos, ve kterém čekají nevídané světy, dechberoucí objevy, nekonečný prostor otevřený odvážným vizionářům.

Pak jsme ale narazili. Dnes i školou povinná mládež chápe, že sci-fi filmy jsou jenom pohádky, zhruba stejně

pravdivé jako ty o skřítcích, vílách a dracích. Odvážné výpravy hlubokým časoprostorem přece natolik překračují fyzickou realitu lidské existence, že se o technologická kouzla nutná k jejich uskutečnění nikdo ani vážně nepokouší. Velké peníze se naopak investují do sofistikovaných počítačových triků, které dokážou na filmovém plátně nebo ve virtuální počítačové realitě podobné zážitky úžasně napodobit. Létat ke hvězdám můžeme, ale doma na gauči, bez zhoubné kosmické radiace. Stačí si nasadit VR brýle nebo si pustit seriál na Netflixu. „Dobrodružství“ může začít.

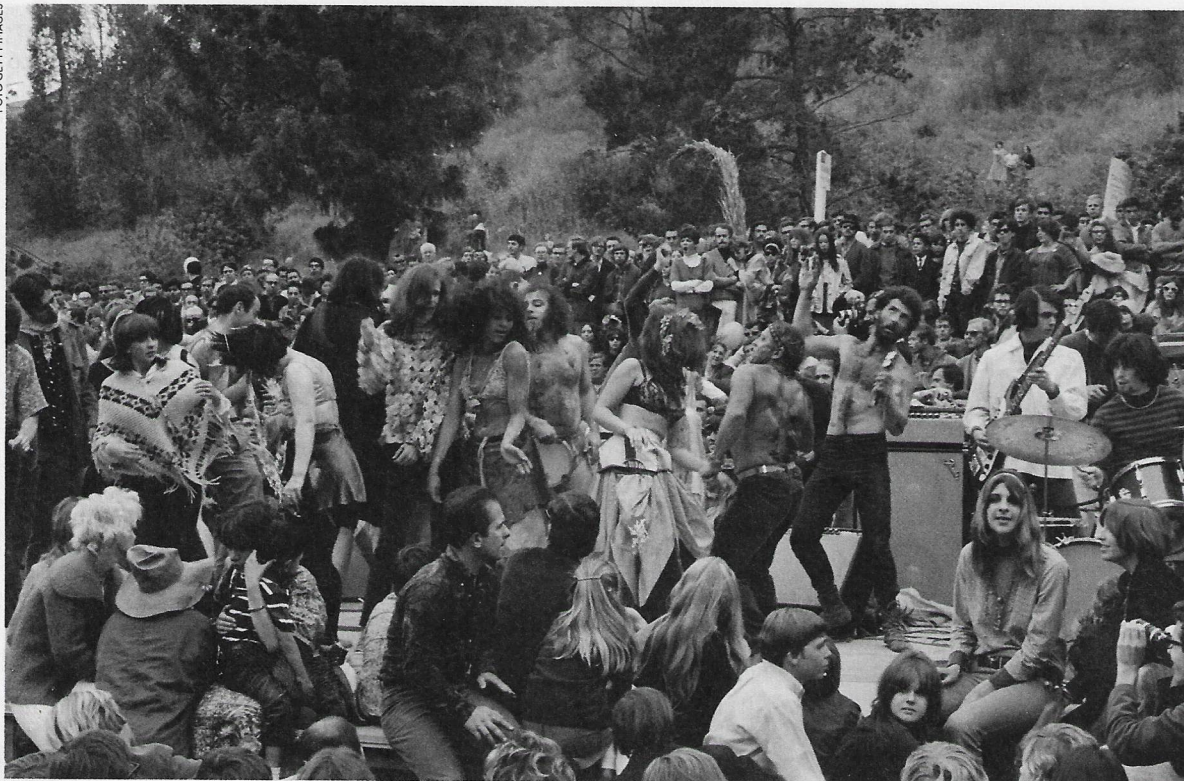
To ale neznamená, že už vůbec žádným vizím budoucnosti nevěříme, některé nám rozbuší srdce podobně jako dříve sny o výpravách do vzdálených končin. Většinou se tak stane, když před nás postaví působivé obrazy budoucích katastrof a zmáčknou nám vnitřnosti železnou pěstí strachu. Co když všechno, co dnes žijeme, nám jednoho dne před očima zanikne? Co když si svůj svět nedokážeme udržet, ubránit? Co když nás zaplaví voda, vysuší vedra, převálcují hordy barbarů, zotročí brunátný křikloun a lhář? Co když se náš celý život zhroutí? Co když...?

Vítejte v atmosféře pozdního Západu – moderní, v podstatě univerzální civilizaci počátku 21. století, sahající od Spojených států přes Evropu až do Japonska a přesahující v nějaké formě prakticky kamkoli. Tedy ve světě, v němž technologický vývoj v mnoha oblastech narazil na své limity, ekonomický růst stagnuje, kde se průměrný věk zvyšuje, zatímco děti se ani zdaleka nerodí dost na to, aby populace dokázaly udržet současný stav na stabilní úrovni, kde jsou lidé často a hodně naštvaní, kde jako by civilizace místo skutečného běhu vpřed naskočila na běžící pás a šlapala nasupeně v potu na místě.

A vítejte také ve světě zajímavé knihy amerického autora Rosse Douthata s názvem *The Decadent Society* (Dekadentní společnost), která, navzdory svému nelákavému titulu, nad popsanou změnou a jejími průvodními jevy nelomí rukama, jako to dělá dnes a denně tolik zklamaných současníků na sociálních sítích. Načrtnutá „dekadence“ je pro autora totiž vlastně především technickým termínem označujícím společnost, jež se v jistém bodě přehoupla přes vrchol svých tvůrčích sil. Sedí teď na gauči, je na něm ale uhnížděná celkem pohodlně. Nikam se moc nechystá, zase si ale na výletech nepřivodí zásadní újmu na zdraví. Podobá se člověku, který energickou cestu za mladickým snem vyměnil za celkem pohodlný život, úplně se však s novou situací ještě nesžil. Z toho pramení spousta brčení a výbuchů hněvu, někdy i vyložených pitomostí. Odrostlý člověk si možná ve snaze zopakovat sportovní výkony mládí odrovná stárnoucí klouby, odrostlá společnost otrávená vlastní stagnací si třeba ke svému vlastnímu úžasu zvolí prezidentem Donalda Trumpa. A Ross Douthat, komentátor deníku *The New York Times*, se – na rozdíl od mnoha svých kolegů – z takové šlamastyky nehroutlí. Střední věk může, jak známo, trvat dlouho a může být při troše opatrnosti poměrně stabilní a bezpečný. Společnost i jedinec se navíc mohou vzdmout k nečekané obrodě. Nikdo nemůže vědět, co všechno ho ještě čeká. Jistě, jednou všechno skončí. Ale střední věk a následné stáří lze prožít nezatrpkle a naplno. Je k tomu ale nutné chápat svoji situaci a otevřít dveře příležitostem.

Bezpečný rozvrat

Z pozice Středoevropana je možná dobré říct, že Američané, a tedy i Ross Douthat, snášejí obecně stagnaci hůře než obyvatelé starého kontinentu. Amerika je ve své představě o sobě samé ztělesněním cesty vpřed, dál na pomyslný západ, za obzor. Dnes však není pro tamní komentátory nic snazšího než snášet na hromadu statistiky dokazující všeobecné zpomalení či ochabnutí. Čísla průměrného hospodářského růstu se dnes nedají srovnat s dynamikou poválečné éry, zmizela dokonce i možnost odkazovat na oblíbený rozdíl mezi ener-

*Opravdový neklid.
(Mládež protestuje láskou proti nenávisti, Los Angeles 1967)*

gickými Spojenými státy a ospalou Evropou. Douthat jde ale za ekonomiku či demografii, ukazuje i na kulturní úpadek. Podle měření prý v populární hudbě klesá počet používaných akordů a nečekaných harmonických přechodů. Ambicí zábavního průmyslu není objevovat nové, ale rafinovaně v malých obměnách opakovat stále dokola to, co bylo v minulosti úspěšné a co si chtějí diváci či posluchači užít ještě jednou. Stagnace se však rozšířila na celý západní svět a ani sex už není, co býval. Nevázanou revoluci šedesátých a sedmdesátých let zjevně vystřídala záliba v dostupné, trochu osamělé, ale zároveň společensky nekomplikované a zdravotně bezpečnější pornografii. Podle jedné z citovaných statistik tak „v Japonsku 45 procent mladých žen ve věku 16–24 let a čtvrtina stejně starých mužů uvádí, že o sexuální kontakty nemají zájem nebo jimi opovrhují“. Ve Finsku nejsou čísla zas o tolik odlišná.

Možná právě na lidské intimity lze dobře ukázat proměnu atmosféry, kterou kniha zobrazuje. Člověk s kořeny v polovině minulého století zůstává nejdříve trochu v úžasu, takhle si budoucnost nepředstavoval, když v mládí fascinovaně pozoroval rozdiváčené hippies. Toužil po změnách, novinkách, divočejším a odvážnějším světě. On sám už od té doby možná trochu přehodnotil priority, žhnoucí pochoděň neklidu by ale přece mělo nést nevycválané mládí. Jenže (podle statistik) nenese, má to složité třeba při studiu, bez něhož se v životě neuplatní, nepotřebuje si ke školním dluhům a snaze poskládat dostatečně atraktivní životopis přidávat komplikace spojené s nadbytečnou divočinou. „Zestárla“ celá společnost, objektivně i subjektivně, začala hrát na jistotu, a především stočila svou pozornost dovnitř a do bezpečí.

V tomto bodě si Douthatův popis žádá jasnou odpověď na otázku: Proč se tak stalo? Jednoznačného viníka však ne-

čekejte. Do stagnující společnosti se dnes pálí zleva i zprava, jak s nadhledem shrnuje argumenty newyorský komentátor. Ke slovu se dostanou levicoví odpůrci kapitalismu i libertariánští odpůrci jeho přeregulované formy typické pro dnešek, prostor najdou i konzervativní moralisté. Doba je ostatně pro lité slovní přestřelky jako stvořená, společnost se zdá být názorově zcela rozklížená a rozštěpená na nesmiřitelné tábory, politika často zaklesnutá v trvalé patové situaci, v níž nikdo nedokáže nic kloudného prosadit.

Jedním z pozoruhodných momentů Douthatova výkladu je nicméně právě poznání, že všechno tohle často hysterické potýkání vlastně ani zdaleka nehrozí takovým společenským rozvratem, jak by se na první pohled mohlo zdát. V tom právě podle něj spočívá jisté kouzlo únavy společnosti, ne nepodobné její ochabující sexualitě. Většina dnešních vyhrocených hádek mezi antisystémovými revolucionáři a nostalgickými obdivovateli Ronalda Reagana, mezi rozvratnými feministkami a litymi obránci patriarchátu je vlastně do značné míry také jenom „bezpečnou hrou“ pouze předstírající skutečné dramatické zvraty, jak jsme jich byli svědky v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, kdy se ještě braly věci vážně. Tehdy tekla na ulicích rozbouraných západních měst skutečná krev, ve Spojených státech se opakovaly atentáty a každoročně tam docházelo k tisícům lokálních teroristických útoků. Dnes většinou stačí vypnout Twitter nebo Facebook a rozhostí se podobné ticho, jako když výpadek internetu ukončí „odvážnou“ sexuální gymnastiku v pornografických pohádkách pro dospělé. Pak vyjdete s taškou na nákup a ocitnete se ve světě spořádaných občanů, kteří si s plastovými kreditkami v ruce plní další várku snů. Na Facebooku se zdálo, že společnost je na pokraji občanské války, v reálu ale vládne celkem klid. Největší demonstrace, které se kdy podařilo svolat v postkomunistickém Česku,

byla shromáždění Milionů chviliek pro demokracii, jejichž cílem bylo především bránit status quo.

Nic jiného není

Pro společenské kritiky je taková vlažnost často frustrující, vzpomeňme nedávné zklamání stoupenců Jeremyho Corbyna ve Velké Británii, kde se antisystémovým levičákům dokonce podařilo ovládnout jednu ze dvou hlavních stran, jenom aby pak utrpěli největší volební porážku za posledních 100 let. Z Douthatova pohledu je nicméně právě tahle nehybnost v pořádku. Stagnace je možná otravná pro ty, kteří se s prošeďivélou érou nesrovnali, konzervuje nicméně pro budoucí možné oživení společnost, která je stále dost přitažlivá na to, aby vlastně neměla žádné reálné alternativy. Buřiči by si v tomhle bodě neměli dělat přehnané iluze. I stoupci amerického socialisty Bernieho Sanderse nakonec prohlásí, že vlastně nechtějí nic velkého, jenom do Spojených států přenést vyzkoušené a poklidné Švédsko. I drtívá většina bojovníků proti globální změně klimatu líčí potřebnou energetickou revoluci především jako prostředek, jenž zaručí, aby život běžel dál víceméně stejně jako dřív – a pokud chtějí získat skutečnou podporu veřejnosti, jdou v takové argumentaci pravděpodobně správným směrem. Jako by neexistovala alternativa. I ruské „konzervativní“ carství pilně předstírá svobodu, volby a právní řád. Alternativou jen stěží může být autoritářská Čína, která má stejné demografické problémy

půrců. Trump se po první prezidentské čtyřletce chystá na regulérní volby, jež mohou podle průzkumů zcela reálně ukončit jeho politickou kariéru. Jeho nejsilnější zbraní jsou v tuto chvíli twitterové urážky oponentů a emocii napumpovaná shromáždění jeho stoupenců, která ovšem přerušil koronavirus.

Přece jenom ke hvězdám

Popsané bezpečí je samozřejmě pouze relativní. Unylá společnost třeba nedokáže správně zareagovat na nenadálé nebezpečí a nikdo nezaručí, že se její poklidné pohupování nezmění pod tlakem v jízdu po šikmé ploše. Je dokonce možné, že takový nebezpečný otřes přicházející nepředvídatelně zvenčí právě prožíváme.

A možná taky ne. Douthatova kniha vznikala ještě před propuknutím pandemie koronaviru, přesto v ní autor jako jeden z možných scénářů katastrofického vývoje líčí pomyslnou epidemii, jež způsobí ekonomickou katastrofu, na kterou chronicky polarizovaná politická scéna nedokáže reagovat shodou na ekonomických záchranných opatřeních, a přivodí tak civilizační kolaps. Praxe posledních dní však ukázala, že – alespoň ve Spojených státech – politická elita v okamžiku ohrožení dokázala rychle procitnout a v řádu dní se dohodnout na obřím ekonomickém záchranném programu. Zda bude mít úspěch, samozřejmě v tuto chvíli ještě není možné předvídat.

Dnes stačí vypnout Twitter nebo Facebook a rozhostí se ticho.

jako Západ a o dynamice tamní ekonomiky panují čím dál hlubší pochybnosti.

Samozřejmě, je tu Donald Trump a několik jemu podobných. Zdá se, že především v případě amerického prezidenta se virtuální „dobrodružství“ skutečně zhmotnilo do reálné podoby. Ale je tomu skutečně tak, i když si čtenář odinstaluje pomyslný či skutečný Twitter a vypne televizi? Jak přesně se Amerika z betonu, skla a skutečných lidských životů za čtyři roky proměnila ve srovnání s Amerikou stylisticky přesně opačného Baracka Obamy? Jaké podstatné věci by dělala Hillary Clinton jinak, jaké mezinárodní krize by osvětleně vyřešila a jaké války nerozpoutala nebo naopak ukončila? Spojené státy letos na podzim po čtyřech letech vlády kombinátora z televizní reality show oficiálně odstoupí od Pařížské dohody o boji s klimatickou změnou, produkce skleníkových plynů v nich však bez ohledu na slova šéfa Bílého domu klesá plus minus stále stejným tempem z ekonomických důvodů, které nemají s prezidentem a jeho zaklínáním mnoho společného.

Trumpův nástup provázely poplašené obavy liberálů z nástupu fašismu. V Charlottesvillu pak jednou skutečně na den vzplanuly rasistické vášně, když se ale po roce bílí supremacisté sešli znovu, bylo jich méně než přítomných novinářů. Dnešní doba je i v tomto ohledu – naštěstí a zatím – příjemně aseptická. Adolf Hitler začal bezprostředně po nástupu k moci stavět koncentrační tábory a hned v prvních letech jimi prošly desítky tisíc jeho politických od-

Pohled na společenskou dekadenci jako na jakousi přirozenou vývojovou fázi, kvůli níž nemá smysl se zase tolik rozčilovat, pak otvírá příležitost rýsovat východiska nového společenského oživení či renesance. Douthat vlastně upíná své naděje k procitnutí ze šoku, který západní civilizaci uštědřilo zjištění, že po přistání na Měsíci jsou její možnosti jít po této cestě „vpřed“ vyčerpány. „Poprvé od roku 1492 jsme zjistili, že vzdálenosti jsou příliš velké a naše technologie příliš omezené,“ lamentuje Douthat. Otřes, který nás znovu nakopne, přitom může mít mnoho podob. Před lidstvem, za obzorem dneška, může stát technologická, ale i spirituální, společenská či politická revoluce. Třeba objevíme energii v novém pohanství nebo umělé inteligenci. Nejpravděpodobnější je prý ale kombinace různých faktorů, například technologického průlomu, environmentální krize a nějaké formy náboženského procitnutí.

Douthat se jako věřící katolík přitom nebojí do svých úvah vpouštět nejistotu v mnohem větší míře, než je obvyklé, nezastírá, že civilizaci může obrodit nebo zahubit také úplná náhoda, jak jsme toho ostatně právě teď možná svědky. Především však nabádá ke snění a stále znovu otvíraným dveřím představivosti. Nikdo neví, co bude, budme ale připraveni. A pusťme si občas nějaké to obstarožní sci-fi, ve kterém budoucnost figuruje jako příležitost k rozletu, a nikoli pouze jako hrozba, která zdraží nové auto či dovolenou. ●

WWW.RESPEKT.CZ/AUDIO